
Україна та Республіка Польща: освітньо-культурні зв'язки в часи війни

Тетяна Всеволодівна Шостачук

ННІ педагогіки ЖДУ Івана Франка, Житомир, Україна

ORCID 0000-0002-4542-2835

Анотація: Статтю присвячено аналізу сучасного стану партнерства у сфері освіти та культури Республіки Польща та України. Розглянуто форми та шляхи співпраці між державними структурами, освітніми установами та культурними організаціями двох країнами. Наголошено на зміні міжнародних українсько-польських відносин у часи агресії росії проти України. Акцентовано трансформації форм міждержавної взаємодії у галузях освіти, науки, культури та культурної дипломатії, що проявилася у розширенні академічної мобільності, зростанні міжнародного партнерства та інституційної підтримки українських освітніх і культурних ініціатив у Республіці Польща. Аналіз наукових публікацій та інформації офіційних державних джерел засвідчує потужний потенціал польських державних і недержавних інституцій, спрямованих на збереження української культурної спадщини, підтримку учнів, студентів і науковців, а також розвиток спільних освітньо-культурних проєктів у сучасних умовах війни. Обґрунтовано важливість співпраці між освітніми установами, зокрема Національною академією педагогічних наук України, Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, українськими університетами та польськими академіями, результатом якої стало укладання партнерських угод. Ефективною формою наукової взаємодії в сфері педагогіки й освіти стало проведення польсько-українських і україно-польських форумів, а також низки міжнародних науково-практичних конференцій. Зазначено, що оптимальними формами українсько-польського співробітництва є організація спільних конференцій університетів-партнерів, співпраця студентських асоціацій та наукових кіл, взаємодія органів студентського самоврядування, проведення спільних форумів і літніх шкіл для фахівців, відповідальних за управління освітнім процесом, а також заходів, спрямованих на підвищення якості вищої освіти. У статті окреслено ключові тенденції співпраці, серед яких формування нових моделей міжкультурного діалогу, активізація громадянського суспільства та зміцнення гуманітарного партнерства між країнами. Висвітлено основні виклики, пов'язані з воєнним станом, та визначено перспективи подальшої інтеграції українсько-польських освітньо-культурних зв'язків у контексті європейського освітнього простору.

Ключові слова: Україна, Республіка Польща, освіта, культура, партнерство, співпраця, війна.

1. Вступ

Всебічні зв'язки між народами Польщі та України мають давню історичну традицію. Особливо вони актуалізувались в галузі гуманітарних наук з 1990-х років – часу, коли Україна здобула незалежність, а Республіка Польща – політичну свободу, що ознаменувало суттєві зміни у формуванні нової моделі міжнародних українсько-польських відносин. Тема польсько-української взаємодії у сфері освіти й культури, як однієї з наймасовіших та найбільш ефективних форм комунікації вже багато років привертає увагу науковців. Водночас характер міжнародної співпраці у цих сферах істотно змінився з моменту початку повномасштабної війни росії проти України. Оскільки саме Польща стала одним із ключових центрів підтримки українського суспільства, а також освітньої та культурної спільноти, партнерство між Україною та Республікою Польща набуло особливої ваги та нової динаміки.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження – процес освітньо-культурних зв'язків між Україною та Польщею у умовах війни.

Предмет дослідження – зміст, форми та шляхи взаємодії державних структур, освітніх інституцій, культурних організацій та громадських ініціатив України та Польщі під час повномасштабної агресії росії проти України.

3. Мета та задачі дослідження

Метою роботи є аналіз форм, тенденцій та результатів освітньо-культурної співпраці між Україною та Республікою Польща в умовах повномасштабної війни.

Завдання дослідження:

Проаналізувати сучасний контекст українсько-польської співпраці в освітньо-культурній сфері.

Визначити основні напрями взаємодії освітніх закладів та культурних інституцій Польщі та України під час війни.

Дослідити форми підтримки українських учнів, студентів, педагогів та діячів культури, які реалізовано польською стороною.

Охарактеризувати ключові спільні проєкти та ініціативи, спрямовані на збереження української культури, розвиток міжкультурного діалогу та соціальну інтеграцію вимушених переселенців.

Окреслити виклики та перспективи подальшого розвитку освітньо-культурних зв'язків між Україною та Республікою Польща в умовах війни та післявоєнного періоду.

4. Аналіз літератури

Насамперед зазначимо, що питання освітньо-культурних зв'язків між Республікою Польща та Україною є предметом дослідження багатьох українських та польських науковців. На особливу увагу заслуговують ґрунтовні праці професорки, академіка НАПНУ Н. Ничкало та професорки М. Вовк [1], у яких підкреслено важливість розвитку сучасних педагогічних дослідницьких стратегій між двома країнами. На актуальності українсько-польської співпраці у сфері педагогічної освіти звертають увагу професори О. Дубасенюк та О. Вознюк. Проблеми польсько-української взаємодії у сфері навчання студентів в умовах воєнних та післявоєнних обмежень в Україні досліджують М. Докович та Л. Колісник [2]. Питання розвитку дослідницької співпраці між Польщею та Україною аналізують О. Биковська, Т. Єнджеєвський.

Окрему нішу займають наукові праці, присвячені сучасному стану українсько-польської гуманітарної співпраці та її перспективам. Зокрема, В. Тарасенко зазначає, що одним із драйверів майбутньої європейської інтеграції України стане гуманітарне партнерство між Києвом та Варшавою [3].

Важливим здобутком українських і польських педагогів є бібліографічний показник «Освіта і педагогічна наука України і Польщі. 2005–2024» [4], який систематизує результати напрацювань обох сторін.

Слід наголосити, що з 2022 року, в умовах війни, було організовано й проведено низку міжнародних конференцій, присвячених польсько-українській та українсько-польській співпраці у сфері освіти. За підсумками цих заходів опубліковано електронні збірники матеріалів, що засвідчують активізацію наукового діалогу між дослідниками двох країн.

5. Методи досліджень

Для реалізації поставленої мети було використано низку взаємодоповнюваних методів дослідження. Теоретичні методи включали аналіз і узагальнення наукових публікацій з проблематики українсько-польської співпраці в освітньо-культурній сфері, а також порівняння ефективності різних форматів партнерства. Історико-хронологічний метод застосовано для дослідження еволюції українсько-польських освітньо-культурних взаємин у динаміці воєнного часу. Системний підхід забезпечив цілісне бачення освітньо-культурних зв'язків як багатовимірного комплексу взаємодій, що охоплює державний, інституційний, суспільний та індивідуальний рівні.

6. Результати досліджень

Серед українських інституцій, зорієнтованих на дослідження польсько-української співпраці, насамперед варто відзначити діяльність Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Окрім того, підписані угоди про співпрацю між Національною академією педагогічних наук України та Академією спеціальної педагогіки імені Марії Гжегожевської (*Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej*), а також між НАПН України й Університетом Марії Кюрі-Скłodовської (*Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej*) у Любліні. Приклад співпраці демонструє ще й Комітет педагогічних наук Польської академії наук (*Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk*) [5].

У галузі педагогіки до лав польських університетів, що співпрацюють з українською науковою спільнотою, приєдналася Академія прикладних наук імені Стефана Баторія (*Akademia Nauk Stosowanych im. Stefana Batorego*) у Скерневіце (ANSB), ректор – професорка Е. Стоковська-Загдан (E. Stokowska-Zagdan). У березні – квітні 2023 року університет приймав делегацію з шести представників української академічної спільноти з Національної академії педагогічних наук України (НАПН) (професорка Н. Ничкало), Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих НАПН України у Києві (директор – професорка Л. Лук'янова), Інституту охорони здоров'я дітей та підлітків Національної академії медичних наук України у Харкові (директор – професор Г. Даниленко та Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (професорка О. Щербакова). За результатами заходу було впроваджено інноваційну програму «Інтелект України» в одній з польських шкіл [6].

Академія прикладних наук імені Стефана Баторія (*Akademia Nauk Stosowanych Stefana Batorego*) поступово стає важливим осередком історії співпраці між польськими та українськими освітянами. Педагогічне товариство «Польща-Україна», яке об'єднує наукові спільноти Києва, Харкова та Скерневіце та інших міст, що є центрами академічної освіти, очолюють професор Ф. Шльосек (F. Słosek), професорка Н. Ничкало та ректорка професорка Е. Стоковська-Загдан (E. Stokowska-Zagdan).

Окреме відзначення заслуговує ґрунтовна праця професорки, академіка НАПНУ Н. Ничкало «Традиції і нові тенденції у співпраці вчених-педагогів України і Польщі», у якій крок за кроком проаналізовано польсько-українську співпрацю у сфері освіти й педагогічної науки. Представлені в роботі документи «...переконаливо свідчать про генетичне кордоцентричне прагнення наших народів до постійної взаємодії у різних сферах життєдіяльності. Завдяки цьому зміцнюється і поглиблюється духовний, інтелектуальний, творчий потенціал польських та українських вчених-педагогів» [7].

Ефективною формою співпраці в сфері педагогіки та освіти для науковців Польщі та України стало проведення з 2005 року польсько-українських і українсько-польських форумів. «Наукові форуми «Польща – Україна» є унікальним феноменом початку ХХІ століття», оскільки вони мають значення в науковому, духовному, міждисциплінарному, прогностичному, загальнолюдському, комунікаційному та інших вимірах.

У 2024 році Національна академія педагогічних наук України, у співпраці з фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та бібліотеки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, видала бібліографічний показник «Освіта і педагогічна наука України і Польщі. 2005–2024». У цьому виданні було вперше систематизовано законодавчі акти й нормативно-правові документи, матеріали, монографії, збірники наукових праць та автореферати кандидатських і докторських дисертацій, присвячені проблемам розвитку освіти й педагогічної науки в Україні та Республіки Польща.

З 2022 року було організовано й проведено низку міжнародних конференцій в сфері польсько-української та українсько-польської освіти. Серед них:

- Міжнародна інтеграційна онлайн-конференція «Освіта для українських школярів в Польщі» (Польща-Україна, 8 грудня 2022 р.);
- Міжнародна конференція «X Українсько-польські наукові діалоги» (11-15 червня 2024 р., м. Бидгощ (Польща), організована Хмельницьким національним університетом та Університетом Казимира Великого;
- II Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Освіта і наука України в період глобальних викликів сьогодення» (28 листопада 2024 р.), організована Національною академією наук вищої освіти України;
- Українсько-польська конференція «Сучасні проблеми та виклики польських й українських педагогів в умовах миру і війни» (14-15 жовтня 2024 р., Люблін, Польща), під егідою Польської Академії Наук і НАПН України;
- XXVII Міжнародна науково-практична конференція «*Scientific trends in the development of science and modern education*» (08-11.07.2025 р., Краків, Польща);
- XXI Міжнародна науково-практична конференція «*Science, trends and realities: current trends and development*» (27-30.05.2025 р., Краків, Польща).

Хоча перелічено лише частину проведених заходів, слід відзначити, що польсько-українські науковці в сфері педагогіки та освіти продовжують активну співпрацю.

Важливими складовими ефективної співпраці, як зазначають науковці М. Докович, Л. Колісник, є зміцнення довіри між партнерами та симетричні дії. Оптимальними формами для плідної співпраці є організація спільних конференцій університетів-партнерів; співпраця студентських асоціацій і наукових кіл; діяльність органів студентського самоврядування; проведення спільних форумів, літніх шкіл для осіб, відповідальних за управління освітнім процесом, а також заходи, спрямовані на підвищення якості вищої освіти.

Низка українських університетів уклали двосторонні угоди про співпрацю з польськими закладами освіти щодо обміну студентами в рамках програм академічної мобільності. Наприклад, Житомирський державний університет імені Івана Франка на підставі угоди з Університетом Яна Длугоша в Ченстохові (*Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie*) протягом останніх років направляє на міжнародне стажування студентів-бакалаврів спеціальності 022 Дизайн / Графічний дизайн.

Основними напрямками польсько-українського освітньо-культурного співробітництва були мистецькі (кіно, театр, мистецтво, народні традиції), освітні, наукові (у гуманітарних науках) та культурні заходи, а також відновлення й захист культурних і релігійних цінностей. Водночас українсько-польська співпраця в галузі освіти й культури до 2022 року сповільнювалась через недостатнє фінансування з українського боку. На думку Ж. Ошікович (*Ż. Osikowicz, 2012*), для покращення практичних заходів щодо освітньо-культурних відносин Україна повинна прискорити економічні реформи та створити належні умови для подальшої співпраці, а також забезпечити більше коштів та менеджерів для залучення асоціацій, установ, організацій, творчих спілок та пересічних громадян до спільних ініціатив [8].

Важливо зазначити, що освітньо-культурна співпраця між Україною та Польщею була одним із ключових факторів розвитку стратегічного партнерства двох країн. Проте вже

наприкінці лютого 2022 року, в день агресії росії проти України, «всі мрії нашого східного сусіда про створення системи освіти та виховання, натхненної найкращими світовими моделями, а отже, функціонуючої на найвищому можливому рівні, закінчилися» [9, с. 51–58].

11–13 травня 2022 року в Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні відбувся IX Науковий форум польських та українських освітян, на якому було ухвалено резолюцію. Одним із авторів зазначеного видання став корифей сучасної польської педагогіки культури Б. Шліверський (B. Śliwerski). У статті «Виміри польсько-українського освітнього пробудження перед обличчям війни та повоєнного періоду» (*Wymiary edukacyjnego wzbudzenia polsko-ukraińskiego w obliczu wojny i powojnia*) він наголошував, що метою його праці було не просто порівняти чи зіставити культури двох народів, а надихнути на взаємні зустрічі та обмін досвідом між молодими поколіннями, що сприятиме мирному співіснуванню, толерантності та взаєморозумінню. На його думку, педагогіка в міжкультурному суспільстві має реагувати на політичні реалії та соціальні зміни, а науковцям та освітянам належить діяти в контексті цієї політики, усвідомлюючи, що не живуть у монокультурних спільнотах. «Діти та молодь України збагачують нас своєю присутністю, широким розумінням культури та особистим свідченням страждань, – писав Б.Шліверський. – Давайте й надалі будемо поруч із жертвами війни, розділяючи їхні травми, біль, страждання, розлуку, втрату дому та досвід ярма радянської» [10, с. 47].

З 2022 року в Республіці Польща було проведено низку конференцій, присвячених українсько-польським відносинам в сфері культури й освіти під час війни.

Так, 22 квітня 2022 року кафедра дидактики та досліджень культури освіти факультету педагогіки Варшавського університету (*Katedra Dydaktyki i Studiów nad Kulturą Edukacji Wydziału Pedagogiki UKW*) та Куявсько-Поморський центр педагогічної освіти в Бидгощі (*Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy*) організували конференцію на тему «Український учень у польській системі освіти. Як допомогти вчителям створити мультикультурне навчальне середовище?» (*Ukraiński uczeń w polskim systemie edukacji. Jak pomóc nauczycielom tworzyć wielokulturowe środowisko uczenia się?*). У конференції брали участь директори шкіл, вчителі, вихователі та консультанти усіх рівнів освіти. Було ухвалено рішення створити платформу для обговорення та дослідження реальних проблем, з якими стикаються вчителі, щодо включення дітей та учнів з України до освітнього процесу в польських дошкільних закладах та школах, Метою платформи стало підтримати вчителів та вихователів у створенні мультикультурного навчального середовища, а також забезпечити співпрацю між академічною спільнотою та педагогами у формуванні культури дошкільних закладів і шкіл як мультикультурних середовищ [11].

На сайті Міністерства культури та національної спадщини Республіки Польща (*Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego*) 15 липня 2022 року було опубліковано інформацію про те, що за ініціативою постійних представництв трьох країн при ООН – Республіки Польща, Республіки Албанія та України – відбулося засідання Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, присвячене шкоді, завданій культурній спадщині України внаслідок агресії росії. Метою засідання було представити міжнародній спільноті масштаби втрат у галузі культурної спадщини, розробити методи документування злочинів росії проти української культури та запропонувати шляхи допомоги зникаючим пам'яткам і творам матеріальної культури за участю агентств ООН.

11–12 квітня 2024 року відбулася Міжнародна студентсько-докторська наукова конференція під назвою «Світ проти війни в Україні» (*Świat wobec wojny w Ukrainie*), організована Студентською дослідницькою групою з міжнародних відносин Білостоцького університету, факультетом міжнародних відносин та Польським товариством міжнародних досліджень, відділення му Білостоці.

На конференції обговорювали вплив війни в Україні на різні країни, роль окремих держав у триваючому конфлікті та можливі сценарії його завершення. Було відзначено, що після початку війни міжнародна спільнота зіткнулася з новими викликами, такими як хвиля

українських біженців, продовольча криза, вимушена диверсифікація джерел постачання енергії, а також зростання цін та інфляція. Під час дводенної конференції учасники зосередились на аналізі наслідків конфлікту для окремих країн, їхніх позицій щодо війни та можливих сценаріях її завершення. Конференція проходила у змішаному форматі (офлайн та онлайн) з презентаціями польською, англійською та українською мовами.

Важливим кроком у посиленні польсько-українських відносин стала зустріч міністрів освіти і науки Польщі та України 28 березня 2024 року у Варшаві. Польську сторону представляли міністр освіти Б. Новацька (B. Nowacka) та міністр науки Д. К. Вечорек (D. K. Wieczorek), українську – очільник МОН О. Лісовий. На зустрічі було домовлено про подальшу співпрацю у сфері освіти та науки, а також про розвиток освіти для української меншини в Польщі та польської меншини в Україні.

У Варшаві 26-27 червня 2025 року фонд «Обмін» (*OBMIN*) у співпраці з партнерами з Польщі, України, Німеччини, Франції та інших європейських країн організував міжнародну конференцію «Стійкість. Відновлення. Майбутнє: культура у відновленні України» (*Resilience. Recovery. Future: Culture in the Recovery of Ukraine*). Захід відкрили представники Міністерств закордонних справ та культури Польщі, України та Німеччини, послы, парламентарі та лідери громадської думки. У конференції взяли участь понад 100 учасників із понад 90 українських музеїв, а також представники культурних установ, громадянського суспільства, урядів та міжнародних організацій. Партнером конференції виступив Міжнародний інститут громадянського суспільства.

У своєму виступі М. Ченковська (M. Cienkowska), заступник державного секретаря Міністерства культури та національної спадщини Польщі, підкреслила, що відбудова української культури означає відновлення місць, де Україна не лише бореться за свободу, а й захищає та відновлює свою ідентичність. Останні роки показали, що спонтанна допомога може перетворитися на тривалу модель співпраці. «Завдяки відданості культурних установ, реставраторів та кураторів нам вдалося створити систему, яка справді підтримує українську спадщину – не лише через постачання матеріалів, але й через присутність українського мистецтва у польських громадських просторах», – зазначила М. Ченковська[12]. Виставка «В оці циклону» (*W oku cyklonu*) стала символом цієї співпраці, демонструючи, що українська культурна спадщина не лише витримала випробування війною, а й продовжує надихати та об'єднувати у солідарності та пам'яті.

Під егідою Міністерства культури та національної спадщини Польщі надається допомога як культурним установам, так і митцям, які знайшли притулок у країні. Це включає матеріальну підтримку, можливість займатися творчістю, продовжувати освіту, отримувати стипендії та пропозиції роботи. Польські культурні установи організували виставки, вистави, концерти та зустрічі. Наприклад, Національний інститут музики та танцю у Варшаві створив базу даних українських митців і культурних установ та реалізує програму «Ми підтримуємо Україну». Таким чином польські культурні установи запросили до співпраці кілька сотень українських митців. Інститут літератури запустив україномовний портал *posestry.eu* для публікацій перекладів і оригінальних текстів українських авторів. Розширюються також пропозиції бібліотек, включаючи книги українською мовою для дітей та дорослих.

21 березня 2022 року Міністр освіти і науки Республіки Польща видав постанову щодо організації освіти, виховання та догляду за дітьми та молоддю, які є громадянами України. У зв'язку з новими викликами до Закону про освіту та інших імплементаційних актів було внесено необхідні зміни або передбачені винятки щодо застосування певних положень.

Станом на 15 травня 2023 року, за даними Освітньої інформаційної системи, у початковій та середній освіті зареєстровано 182 014 учнів, які прибули з України з 24 лютого 2022 року, зокрема: 42 971 дитина у дошкільних закладах, 111 387 учнів у початкових школи та 27 656 у середніх школах. Згідно з даними системи POL-on станом на 11 травня 2023 року, загальна кількість українських студентів повного циклу навчання, зареєстрованих після 24 лютого 2022

року, становить 25 741 осіб, з яких 16 074 навчаються на денній формі навчання польською мовою.

Загальна кількість працівників з громадянством України, які після 24 лютого 2022 року працевлаштувались в польських установах, що підпорядковуються MEiN та іншим міністерствам, включаючи викладачів, осіб, що читають лекції, наукових працівників та учасників наукової діяльності, становила 541 особу.

Статистичні дані за 2022/2023 навчальний рік показують, що загальна кількість іноземних студентів з України становить 43 199 осіб. Більшість українських студентів навчались у недержавних вищих навчальних закладах Польщі – 26 519 осіб; у державних вищих навчальних закладах – 16 085 студентів, у церковних вищих навчальних закладах – 632 студенти [13, с.55].

Серед ініціатив Міністерства освіти і науки (MEiN)* (*1 січня 2024 року Міністерство освіти і науки було розділено на два окремі відомства – Міністерство національної освіти та Міністерство науки і вищої освіти) щодо включення українських учнів до польської системи освіти на початковому та післяшкільному рівнях передбачено:

- додаткові безкоштовні заняття з польської мови;
- збільшення норм на кількість дітей в освітніх закладах;
- збільшення кількості інклюзивних та спеціальних класів;
- фінансову допомогу для учнів з України;
- звільнення від обов’язкової освіти для дітей та учнів, які перебувають у Польщі та навчаються дистанційно за українською програмою;
- можливість створення додаткових місць для дидактичних та виховних занять та забезпечення подовженого дня;
- сприяння працевлаштуванню громадян України на посаду асистента вчителя за умови достатнього рівня володіння польською мовою;
- надання керівнику освіти можливості звільняти від сплати зборів осіб з України, які подають заяву на підтвердження освіти, здобутої за кордоном тощо.

Водночас, відповідно до чинного законодавства, учні, які не є громадянами Польщі, мають право на додаткові коригувальні заняття з предметів, що викладаються, та допомогу особи, яка розмовляє мовою країни походження та працює асистентом вчителя. Дипломатичні або консульські установи країни походження, а також культурно-освітні товариства можуть організовувати уроки мови та культури країни походження (максимум 5 годин/тиждень) за погодженням з директором та органом управління школою, якщо заявки подають щонайменше 7 учнів.

Серед найважливіших міністерських зустрічей 2022 року між представниками Республіки Польща, України та сусідніх країн, які відбулися в рамках обміну досвідом та спільних заходів:

- 22 квітня 2022 року на запрошення Міністра культури та інформаційної політики України О. Ткаченка Україну відвідали віце-прем’єр-міністр, Міністр культури та національної спадщини професор П. Т. Глінський (P. T. Gliński) та Міністр культури Литви С. Кайрис. Метою зустрічі була підтримка України у протидії агресії росії у сфері культури та інформації.
- 13 квітня 2022 року віце-прем’єр-міністр і Міністр культури та національної спадщини Польщі П. Т. Глінський зустрівся з послом України в Польщі А. Дешицею. Зустріч була присвячена підтримці українських культурних установ та допомозі діячам культури, які перебували в Польщі внаслідок війни.
- 23 квітня 2022 року заступник Міністра освіти і науки В. Рогова провела зустріч із державним секретарем Міністерства освіти і науки Республіки Польща Т. П. Жимковським (T. P. Rzymkowski) у межах візиту моніторингової групи до Республіки Польща.

– 29 червня 2022 року віце-прем'єр-міністр професор П. Т. Глінський відвідав Львів для участі у зустрічі з міністрами культури, де були присутні десять міністрів культури з Польщі, Чехії, Естонії, Литви, Латвії, Молдови, Румунії, Словаччини, України та Угорщини.

– 15 липня 2022 року за ініціативою постійних представництв Польщі, Албанії та України при ООН відбулося засідання Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, присвячене шкоді, завданій культурній спадщині України внаслідок російської агресії. Метою засідання було представлення масштабів втрат, розробка методи документування злочинів росії проти української культури та визначення механізмів надання допомоги зникаючим пам'яткам та творам матеріальної культури агентствами ООН та державами-членами.

– 5 жовтня 2022 року Міністр освіти і науки Республіки Польща П. Чарнек (P. Czarnek) прийняв делегації міністрів з Чехії, Литви, Латвії та Естонії. Наступного дня, 6 жовтня, разом із державним секретарем. П. Жимковським вони вирушили до України для участі у зустрічі міністрів регіону, включно зі зустріччю з Міністром освіти і науки України.

– 6-10 жовтня 2022 року державний секретар Т. П. Жимковський відвідав Львів та Івано-Франківськ, зокрема Прикарпатський національний університет і школи № 10 та № 24 у Львові. Через два роки Т. П. Жимковський висловив стурбованість щодо навчання українських дітей у польських школах, зазначивши, що нинішня очільниця відомства Б. Новацька «хоче створити українську школу в польській школі». За його оцінкою польська система освіти здатна прийняти 80 тисяч українських дітей, а за певних умов – до 180 тисяч, оскільки за останні 15-20 років кількість учнів у польських школах зменшилася майже на 1,5 мільйона дітей, водночас збільшилась кількість вчителів і оновилися інфраструктура [14].

За даними В. Р. Ковальського (W. R. Kowalski), для наукових дослідників з України Програми Національного наукового центру передбачили фінансування у розмірі 7,2 млн злотих, підтримку отримала 51 особа. Програмою Польської академії наук для українських дослідників, заплановано кошти на суму 2 млн злотих та була надана підтримка 330 особам. Загальна сума, виділена на реалізацію зазначених ініціатив, становила близько 324 млн злотих.

Не менш важливим є рух польських науковців проти війни в Україні. Як зазначає Р. Стжондала (R. Strzondala) у статті «Польська академічна та наукова спільнота перед обличчям війни в Україні» (*Polskie środowiska akademickie i naukowe w obliczu wojny na Ukrainie*) польські університети, підрозділи Польської академії наук та інтелектуальна еліта одноголосно засуджують військову агресію росії проти України, закликали протидіяти війні та припинити контакти з російськими науковцями та установами. У травні 2022 року було скасовано низку наукових заходів, у в росії, або з участю російських дослідників, зокрема 19-й конгрес Міжнародного союзу антропологічних й етнологічних наук та Міжнародний конгрес математиків у м. Санкт-Петербурзі [15].

Ягеллонський університет та Вроцлавський університет першими призупинили співпрацю з російськими науковими закладами. Професор Я. Попель (J. Popiel), ректор Ягеллонського університету, засудив насильство проти суверенної України та, за підтримкою Сенату Ягеллонського університету, призупинив усі наукові контакти з російськими університетами та дослідницькими центрами до завершення війни.

Сілезький університет у Катовіце (*Uniwersytet Śląski w Katowicach*) призупинив співпрацю зі своїми російськими партнерами до моменту виведення російських військ з території України. Це рішення відповідає резолюції Сенату університету, ухваленій у четвер, 3 березня 2022 року. Сенат також висловив готовність надавати підтримку та допомогу біженцям, зокрема студентам, докторантам і співробітникам українських університетів. Для цього університет створив веб-сайт – us.edu.pl/ukraina – з інформацією для тих, хто постраждав від війни в Україні.

На офіційному веб-сайті Міністерства культури та національної спадщини представлено інформацію про державну співпрацю в галузі культури. Важливим кроком стало перше засідання польсько-українсько-литовської робочої групи з питань оцифрування культурної спадщини в Україні, яке відбулося 12 травня 2022 року в Міністерстві культури та

національної спадщини. У засіданні взяли участь віце-прем'єр-міністр професор П. Т. Глінський та віце-міністр культури доктор Я. Селлін (J. Sellin). За ініціативою віце-прем'єр-міністра польський уряд виділив із державного бюджету 1 мільйон євро для створення Фонду, який спрямований на підтримку оцифрування об'єктів культурної спадщини в Україні та створення цифрової платформи для архівування, збереження, розвитку, поширення та популяризації.

У 2022 році польські державні установи активно організовували допомогу біженцям з України та українським культурним інституціям. Міністерська команда з питань допомоги Україні в галузі культури, за участю Національного інституту спадщини, координувала підтримку польських музейних та культурних установ.

Центр сприяння культурі в Україні (*Centrum Pomocy dla Kultury na Ukrainie*), створений при Національному інституті спадщини, координує внутрішні та міжнародні ініціативи щодо порятунку культурних ресурсів України та здійснює інформаційно-освітню діяльність з популяризації української культурної спадщини. Центр співпрацює з національними культурними установами, музеями, архівами та бібліотеками, зокрема з Національним інститутом польської культурної спадщини за кордоном «Полоніка» (*Narodowym Instytutem Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA*), Національним інститутом ім. Оссолінських (*Zakładem Narodowym im. Ossolińskich*), Фонд культурної спадщини (*Fundacją Dziedzictwa Kulturowego*), Польським національним фондом (*Polską Fundacją Narodową*), Урядовим агентством стратегічних резерватів (*Rządową Agencją Rezerw Strategicznych*) та іншими установами. З початку квітня Центр надав допомогу понад 100 українським культурним установам. Раніше організована безпосередньо музеями, архівами, бібліотеками та іншими установами допомога вже досягла десятків установ на суму понад один мільйон євро.

Національний інститут музики та танцю (*NIMiT*) з червня 2022 року реалізував програму «Ми підтримуємо Україну» (*Wspiera MY UKRAINĘ*), яка надала підтримку українським митцям через резиденції, творчі стипендії та творчі проєкти. У рамках Програми 127 українських культурних діячів, що прибули до Польщі після 24 лютого 2022 року, отримали можливість працювати у польських культурних інституціях. Інститут організував перебування та концерти Київського симфонічного оркестру у квітні 2022 року, забезпечивши також медичну та психологічну підтримку учасників оркестру та їхніх родин.

Театральний інститут імені Збігнева Рашевського (*Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego*) на початку війни створив інформаційний пункт для української театральної спільноти та їхніх сімей. Мета ініціативи – сприяння обміну інформацією, моніторинг поточних потреб та ресурсів, що надаються польськими театрами та організаціями. 8 березня 2022 року інститут оголосив про програму мистецької резиденції для українських митців та театральних працівників. Загалом 53 біженця з України отримали притулок у 39 приймаючих закладах в 12-ти містах Польщі.

Інститут імені Адама Міцкевича (*Instytut Adama Mickiewicza*), Центр сучасного мистецтва «Уяздовський замок» (*Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski*), Національна галерея мистецтв «Захента» (*Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki*) та Центр польської скульптури в Ороньську (*Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku*) організовують мистецькі резиденції для українських митців. До кінця вересня 2022 року в резиденціях взяли участь 36 митців (14 – у Захенче, 12 – у Центрі сучасного мистецтва та 10 – у Центрі польської скульптури в Ороньську). Продовження програм заплановано на 2023 рік.

Освітній відділ Захента – Національної галереї мистецтв створив громадський центр для українських дітей. Екскурсії виставками проводяться українською мовою кожні два тижні. Також організовуються майстер-класи під назвою «Орнамент двох культур» (*Ornament dwóch kultur*) для сімей, які спілкуються українською мовою.

У травні 2022 року в Центрі сучасного мистецтва «Уяздовський замок» (*Zamek Ujazdowski w Warszawie*) експонувалася виставка «День Перемоги». На ній було представлено сорок

плакатів українського художника А. Єрмоленка та польського графіка В. Коркучя (W. Korkusia), що документували російське вторгнення та український опір. З 9 по 19 червня цю виставку також демонстрували у Львові.

Однією з найбільших виставок сучасного українського мистецтва, організованих у Польщі, стала художня акція: «Україна. Під іншим небом», що проходила з 04.11.2022 по 12.03.2023 року в Центрі сучасного мистецтва «Уяздовський замок». Виставка об'єднала понад 200 робіт 32 представників української мистецької спільноти.

У Центрі також відбулася конференція «Скрізь добре, де нас немає? Плекання транскордонних зв'язків між українськими культурними спільнотами» (*Wszędzie dobrze, gdzie nas nie ma? Pielęgnowanie relacji transgranicznych pomiędzy ukraińskimi wspólnotami kulturowymi*), організована СЕС ArtsLink та Українським інститутом у співпраці з «Відкритим простором» (*Open Place*) (30.11–02.12.2022).

У березні 2023 року Центр польської скульптури в Ороньську (*Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku*) у межах підтримки українських митців надав їм можливість взяти участь у Молодіжному Триєнале (*Triennale Młodych*), яке організували куратори з Польщі та України.

Національний центр культури (*Narodowe Centrum Kultury*) у березні 2022 року організував виставку «Український світ Марії Примаченко». Фотографії картин відомої української народної художниці були представлені у галереї «Кордегарда». Завдяки місцевим жителям роботи мисткині вдалось врятувати з Іванківського краєзнавчого музею, який згорів під час російського нападу 27 лютого. У квітні в галереї «Кордегарда» відбулася ще одна виставка, присвячена творчості трьох українських художників: О. Капустяка, М. Цоя та В. Савченка.

Окрім того, Національний центр культури реалізує стипендіальну програму *Gaude Polonia*. У 2022 році стипендії отримали 21 художник з України. також Центр проводить польсько-українську програму молодіжних обмінів, у межах якої було підтримано 42 проекти, участь у яких узяли 1468 дітей.

Завдяки співпраці Варшавської філармонії, Національного інституту музики та танцю та Міністерства культури та національної спадщини у квітні 2022 року відбувся перший від початку повномасштабного вторгнення концерт за участю понад 100 музикантів Київського симфонічного оркестру. Подія, присвячена героїзму українських захисників і пам'яті загиблих, водночас дарувала надію на перемогу.

18 березня 2022 року Лодзька філармонія імені Артура Рубінштейна (*Filharmonia Łódzka im. Artura Rubinsteina*) організувала симфонічний концерт «Солідарність з Україною», на який були запрошені українські біженці. У програму увійшли твори українських композиторів М. Лисенка та Б. Лятошинського та Т. Берда. Громадяни України, які прибули до Польщі, рятуючись від війни, могли придбати квитки на музичні події філармонії за символічну плату – 1 злотий. Це стосувалось симфонічних та камерних концертів, фортепіанних та органних виступів, майстер-класів та занять для дітей у межах серії «Музичні дослідники» (4–8 років) та занять *Baby Boom Boom* (0–3 роки).

У другій половині травня 2022 року Ансамбль пісні та танцю «Шльонск» імені С. Гадини (*Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. St. Hadyny*) приймав Національний ансамбль пісні та танцю України імені Григорія Верьовки з Києва. Міністерство культури та національної спадщини покрило витрати на перебування українських артистів. У червні Ансамбль «Шльонск» запросив учасників Народного танцювального ансамблю «Барвінок». 21 листопада 2022 року 50 громадян України з центру *Caritas* у Ченстохові взяли участь у освітніх та мистецьких майстер-класах, які проводили педагоги та митці Ансамблю «Шльонск».

Особливо приємно відзначити, що Ансамбль «Шльонск» виступив партнером проекту «Колядники з Житомира» (*Kolędnicy z Żytomierza*). У період з 11 по 17 січня 2023 року 24 митця з Житомира (Україна) відвідала штаб-квартиру ансамблю, а 13 січня 2023 року артисти виконали польські та українські колядки та пасторалі в Бальній залі Кошенчінського палацу. «Колядники з Житомира» також взяли участь у Міжнародному фестивалі різдвяних колядок та пасторалі в Бендзіні (*Międzynarodowym Festiwalu Kolęd i Pastorałek w Będzinie*). Окрім

Кошенчіна, учасники проєкту виступали в Піліці, Русиновіцах та Битомі (*Pilicy, Rusinowicach i Bytomiu*).

Значна кількість польських культурно-мистецьких установ – Державний ансамбль народної пісні та танцю імені Т. Сигетинського «Мазовше» в Кароліні (*Państwowy Zespół Ludowy Pieśni i Tańca im. T. Sygietyńskiego „Mazowsze” w Karolinie*), Великий театр – Національна опера (*Teatr Wielki – Opera Narodowa*), Великий театр імені С. Монюшка в Познані (*Teatr Wielki im. S. Moniuszki w Poznaniu*), Національний інститут музеїв та охорони колекцій (NIMOZ) та інші, а також низка польських музеїв – долучилися до допомоги Україні. Для громадян України було забезпечено безкоштовний вхід до музеїв та можливість участі в освітніх заходах. Багато установ надали свої приміщення для проживання українським гостям.

Польські оперні театри, зокрема Балтійська опера в Гданську (*Opera Bałtycka w Gdańsku*), Польська Королівська опера (*Polska Opera Królewska*) та Нова опера у Бидгощі (*Opera Nova w Bydgoszczy*) активно підтримували українське мистецтво, надаючи творчі стипендії, організовуючи благодійні концерти та сприяючи виступам українських митців.

Для українських дітей, які проживали у Польщі, було організовано екскурсії за лаштунки Великого театру – Національної опери та освітні заняття «Зустрічі з оперою» (*Spotkania z operą*).

Окрім того, низка польських інститутів – Інститут національної спадщини думки імені Р. Дмовського та І.Й. Падеревського (*Instytut Dziedzictwa Myśli Narodowej im. R. Dmowskiego i I.J. Paderewskiego*), Інститут Пілецького (*Instytut Pileckiego*), Інститут літератури (*Instytut Literatury*), Національний інститут сільської культури та спадщини у Варшаві (*Narodowym Instytucie Kultury i Dziedzictwa Wsi w Warszawie*), Польський інститут кіномистецтва (*Polski Instytut Sztuki Filmowej*), Інститут європейської мережі «Пам'ять та солідарність» (*Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność*) – долучились до підтримки українських біженців у різних формах.

Міжнародний культурний центр здійснює програму «Тезаурус Польщі для України» (*Thesaurus Poloniae dla Ukrainy*), у межах якої приймає дослідників з України, надає їм житло в Кракові та, за потреби, фінансову підтримку. У 2022 році за цією програмою було прийнято 11 стипендіатів.

Окрім того, у Міністерство культури та національної спадщини ухвалило низку рішень для зміцнення неурядових організацій, що надають допомогу біженцям. На прохання голови Комітету з питань суспільної користі (*Komitet do Spraw Pożytku Publicznego*) П. Т. Глінського, прем'єр-міністр М. Моравецький виділив два транші спеціальної допомоги з резерву прем'єр-міністра міністра – загалом 20 мільйонів злотих – для організацій, що підтримують біженців. Загалом підтримку отримали 130 бенефіціарів.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Освітньо-культурна співпраця між Польщею та Україною в умовах війни не лише зберіглася, а й помітно підсилилася, що підтверджується численними спільними конференціями, проєктами, програмами підтримки викладачів і студентів, а також св зростанням інтересу польського суспільства до української культури й мови.

Поглиблення культурного діалогу, розширення сфер співпраці між освітньо-культурними установами наших країн може сприяти не лише повоєнному відновленню України, але й формуванню нового об'єднаного європейського простору, заснованого на спільних цінностях та історичній пам'яті.

8. Висновки

Підсумовуючи, варто зазначити, що в умовах війни освітньо-культурні зв'язки між Республікою Польща та Україною стали не лише актом солідарності, а, сподіваємося, і

фундаментом подальшої глибокої співпраці та взаємного науково-культурного збагачення. Події після 2022 року засвідчили, що культура й освіта виступають потужними засобами підтримки, формування стійкості та збереження національної ідентичності українців.

Список літератури:

- 1) Nyczkało, N., & Wowk, M., & Janicka-Panek, T. (2023). Współczesne strategie badań pedagogicznych: doświadczenia Ukrainy i Polski. Aesthetics and ethics of pedagogical action. Issue 28. 11–29. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2023.28.293146>
- 2) Докович, М., Колісник, Л. (2024). Можливості та умови польсько-української співпраці у сфері навчання студентів в умовах воєнних та післявоєнних обмежень в Україні. Польсько-українська співпраця представницьких організацій ректорів для вдосконалення діяльності закладів вищої освіти. Звіт з циклу 2 реалізації проєкту 2022–2024 рр., / наук. ред. Єжи Возницький, Ірина Дегтярьова. Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa. 2024. 196. https://zvo.knu.ua/uploads/n_336_74961732.pdf
- 3) Тарасенко, В. (2024). Українсько-польська гуманітарна співпраця: сучасний стан та перспективи. *Вісник: Міжнародні відносини*, 57(1), 80-86. <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2023/1-57/80-86>
- 4) Освіта і педагогічна наука України і Польщі. 2005–2024 = Edukacja i nauka pedagogiczna Ukrainy i Polski. 2005–2024 : бібліогр. покажч. / [передмова: Я. Лащик, Н. Ничкало, Л. Березівська ; упоряд.: Л. Пономаренко, Н. Кропачева, Т. Павленко ; наук. ред. Л. Березівська ; бібліогр. ред.: Л. Пономаренко] ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : Юрка Любченка ; Варшава ; Вінниця, 2024. 446. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744180/1/Osvita_i_pedagogichna_nauka_Ukrayiny_i_Polshchi_2024.pdf
- 5) Лащик, Я., Ничкало, Н. (2023). Єднання польських і українських науковців-педагогів у творчій співпраці в умовах війни. *Вісник НАПН України*, 2023, 5(1). 1–18. <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/386>
- 6) Stokowska-Zagdan, E., Janicka-Panek T. (2023). O Akademii Nauk Stosowanych Stefana Batorego i współpracy naukowej polskich oraz ukraińskich pedagogów. *Вісник НАПН України*, 5(1). 1–9. <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/download/378/441>
- 7) Ничкало, Н. Г. (2022). Традиції і нові тенденції у співпраці вчених-педагогів України і Польщі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). 1–15. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4147>
<https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/284/347>
- 8) Osikowicz, Ż. (2012). Szczegóły kulturalno-artystycznej działalności organizacji w ramach ukraińskopolskiej kulturalnej współpracy (2000-2012 r.). *Персоналії та рецензії, хроніка*. 337–351. <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/419976.pdf>
- 9) Szlosek, F. (2022). Od systemowych wizji do wojennych realiów, czyli losy ukraińskiej oświaty. *Lekcje pokoju w czasie (po)wojennym*. Pod redakcją Michała Palucha. Kraków, 282. <https://salo.li/BbF809A>
- 10) Śliwerski, B. (2022). Wymiary edukacyjnego wzbudzenia polsko-ukraińskiego w obliczu wojny i powojnia. *Lekcje pokoju w czasie (po)wojennym*. Pod redakcją Michała Palucha. Kraków. 282. <https://salo.li/BbF809A>
- 11) Konferencja «Ukraiński uczeń w polskim systemie edukacji. Jak pomóc nauczycielom tworzyć wielokulturowe środowisko uczenia się?». 2022. <https://www.ukw.edu.pl/strona/aktualnosci/archiwum/66747/konferencja-pt-ukrainski-uczen-w-polskim-systemie-edukacji-jak-pomoc-nauczycielom-tworzyc-wielokultu>
- 12) Kultura w centrum odbudowy Ukrainy. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. 2025. <https://www.gov.pl/web/kultura/kultura-w-centrum-odbudowy-ukrainy>
- 13) Kowalski, W. R. (2023). Wojna na Ukrainie – wyzwania dla polskiego systemu edukacji. *Seminare. Poszukiwania Naukowe*, 44(2), 53–68. <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/s/article/view/13942/12333>

14) Шевчук, О. (2024). Колишній міністр вважає, що українські діти несуть загрозу освіті в Польщі. <https://inpoland.net.pl/novosti/kolishnijj-ministr-vvazhaeh-shho-ukra%D1%97nski-diti-nesut-zagrozu-osviti-v-polshhi/>

15) Strzodała, R. (2022). Polskie środowiska akademickie i naukowe w obliczu wojny na Ukrainie. <https://zwrot.cz/2022/03/polskie-srodowiska-akademickie-i-naukowe-w-obliczu-wojny-na-ukrainie/>

Ukraine and the Republic of Poland: educational and cultural relations in times of war

Tetiana Shostachuk

Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, Ukraine
ORCID 0000-0002-4542-2835

Abstract: The article examines the current state of partnership in the field of education and culture between the Republic of Poland and Ukraine. It explores the forms and pathways of cooperation between governmental institutions, educational establishments, and cultural organizations of the two countries. The study highlights the transformation of Ukrainian-Polish international relations during the period of Russia's aggression against Ukraine. Particular attention is given to the evolving forms of interstate interaction in the spheres of education, science, culture, and cultural diplomacy, manifested in the expansion of academic mobility, the growth of international partnerships, and the institutional support of Ukrainian educational and cultural initiatives in the Republic of Poland.

An analysis of scholarly publications and information from official governmental sources demonstrates the substantial potential of Polish governmental and non-governmental institutions aimed at preserving Ukrainian cultural heritage, supporting pupils, students, and researchers, and fostering the development of joint educational and cultural projects under wartime conditions.

The article substantiates the importance of cooperation among educational institutions, including the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, the Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine, Ukrainian universities, and Polish academies, which has resulted in the signing of partnership agreements. An effective form of scientific cooperation in the field of pedagogy and education has been the organization of Polish-Ukrainian and Ukrainian-Polish forums, as well as a series of international scientific and practical conferences.

The study identifies the most effective forms of Ukrainian-Polish cooperation, including joint conferences of partner universities, collaboration between student associations and academic circles, cooperation among student self-government bodies, and the organization of joint forums and summer schools for professionals responsible for educational management, along with initiatives aimed at improving the quality of higher education.

The article outlines key trends in cooperation, such as the formation of new models of intercultural dialogue, the activation of civil society, and the strengthening of humanitarian partnership between the two countries. It also highlights the key challenges associated with wartime conditions and identifies prospects for further integration of Ukrainian-Polish educational and cultural relations within the context of the European educational space.

Keywords: Ukraine, the Republic of Poland, education, culture, partnership, cooperation, war.
